บทที่ 4

การวางแผนการวิจัย

การทดลองนี้กระทำที่ห้องปฏิบัติการของ ภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.1 แผนการทดลอง

แผนภูมิแสดงเจตน์จำนงค์ของแผนการทดลองโดยสรุปทั้งหมดในการวิจัยนี้ แสดงในรูปที่ 4.1 โดยแบ่งการทดลองในห้องปฏิบัติการสำหรับการวิจัยนี้ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

4.1.1 การทดลองส่วนที่ 1 : การศึกษาหาค่าตัวแทนลักษณะทางเคมีและลักษณะทางกายภาพของน้ำเสียที่เกิดขึ้นในภาคสนาม

วัตถุประสงค์หลักส่วนหนึ่งของการวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาถึงการกำจัดแอมโมเนียและฟอสเฟตที่มีในน้ำเสียโดยระบบการตกผลึก ดังนั้นจึงได้พิจารณาหาน้ำเสียที่มีปริมาณแอมโมเนียและปริมาณฟอสเฟตละลายอยู่สูง

การทดลองส่วนที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อเลือกชนิดน้ำเสียจากภาคสนาม และหาค่าตัวแทนลักษณะทางเคมีและลักษณะทางกายภาพของน้ำเสียนั้น โดยมีหลักในการพิจารณาว่าแหล่งน้ำเสียนั้นมีอัตราการไหลต่ำแต่มีไนโตรเจนและฟอสฟอรัสละลายอยู่ในปริมาณสูง ในการวิจัยนี้ได้เลือกใช้ตัวอย่างน้ำทิ้งจากน้ำใสส่วนบน จากถังหมักแบบไร้ออกซิเจน ที่โรงบำบัดน้ำเสียห้วยขวางการเคหะแห่งชาติ มาเป็นตัวแทนของน้ำเสียที่ต้องการ

จากการทบทวนเอกสารการศึกษาที่ผ่านมา ได้รับข้อมูลการวิเคราะห์น้ำใสส่วนบนนี้ 15 ตัวอย่างจากนางไมตรี พระประเสริฐ(11) โดยมีช่วงเวลาที่ทำการวิเคราะห์อยู่ระหว่าง 3 มกราคม 2528 ถึง 6 พฤษภาคม 2528

เมื่อพิจารณาจำนวนข้อมูลดังกล่าว พบว่ามีจำนวนข้อมูลไม่เพียงพอจึงได้ทำการวิเคราะห์เพิ่มเติม เพื่อเป็นการเปรียบเทียบกับข้อมูลเดิมและเพื่อรวบรวมข้อมูลให้เพียงพอสำหรับ

รูปที่ 4.1 แผนภูมิสรุปแผนการทดลอง

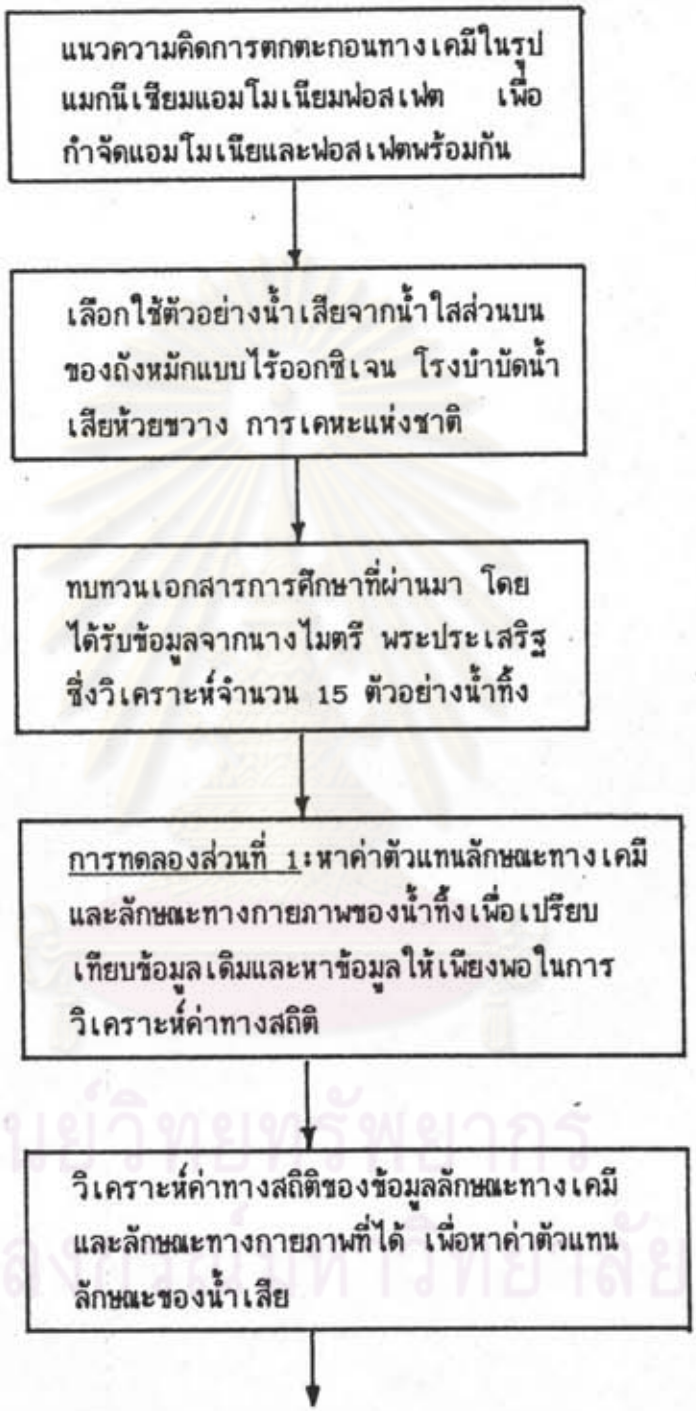

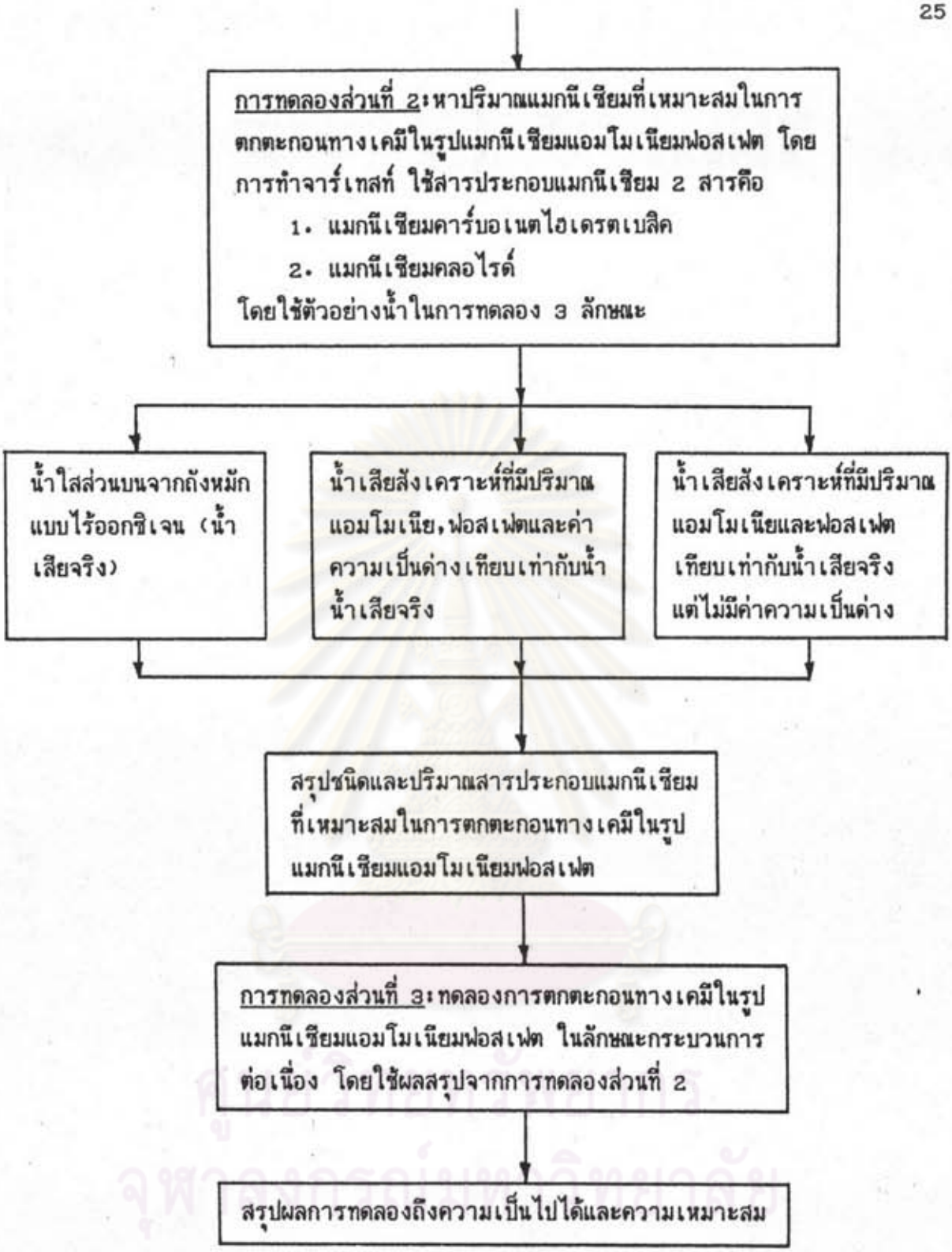
การทดลองส่วนที่ 2: หาปริมาณแมกนีเซียมที่เหมาะสมในการตกตะกอนทางเคมีในรูปแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต โดยการทำจาร์เทสท์ ใช้สารประกอบแมกนีเซียม 2 สารคือ
1. แมกนีเซียมคาร์บอเนตไฮเดรตเบสิค
2. แมกนีเซียมคลอไรด์
โดยใช้ตัวอย่างน้ำในการทดลอง 3 ลักษณะ
น้ำใสส่วนบนจากถังหมักแบบไร้ออกซิเจน (น้ำเสียจริง)
น้ำเสียสังเคราะห์ที่มีปริมาณแอมโมเนีย, ฟอสเฟตและค่าความเป็นด่างเทียบเท่ากับน้ำน้ำเสียจริง
น้ำเสียสังเคราะห์ที่มีปริมาณแอมโมเนียและฟอสเฟตเทียบเท่ากับน้ำเสียจริง แต่ไม่มีค่าความเป็นด่าง
สรุปชนิดและปริมาณสารประกอบแมกนีเซียมที่เหมาะสมในการตกตะกอนทางเคมีในรูปแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต
การทดลองส่วนที่ 3: ทดลองการตกตะกอนทางเคมีในรูปแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต ในลักษณะกระบวนการต่อเนื่อง โดยใช้ผลสรุปจากการทดลองส่วนที่ 2
สรุปผลการทดลองถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสม

การวิเคราะห์ทางสถิติ โดยวิเคราะห์ตัวอย่างน้ำใน 2 ลักษณะ คือ

ก) ตัวอย่างน้ำทิ้งที่เก็บแล้ววิเคราะห์ หาลักษณะทางเคมีและลักษณะทางกายภาพทันที ใช้สัญญลักษณ์ย่อ 'R' (หรือ raw sample)

ข) ตัวอย่างน้ำทิ้งที่กรองผ่านกระดาษกรอง GF/C ขนาด 0.45 ไมครอน แล้วนำมาวิเคราะห์ หาลักษณะทางเคมีและลักษณะทางกายภาพ ใช้สัญญลักษณ์ย่อ 'F' (หรือ filtered sample)

วิธีวิเคราะห์หาลักษณะทางเคมีและทางกายภาพ ใช้วิธีที่ระบุไว้ในหนังสือ Standard Methods for Examination of Water and Wastewater (13) และหนังสือเคมีของน้ำ น้ำโสโครกและการวิเคราะห์(14) วิธีวิเคราะห์แต่ละลักษณะของน้ำทิ้งแสดงไว้ในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 วิธีวิเคราะห์หาลักษณะทางเคมีและลักษณะทางกายภาพที่ใช้ในการวิจัยนี้(13,14)

ลักษณะที่วิเคราะห์	วิธีวิเคราะห์
ทีเคเอ็น	Kjeldalh preliminary distillation and tritration
แอมโมเนียไนโตรเจน	Preliminary distillation and tritration
บีโอดี(5 วัน)	Tritration (Azide modification)
ซีโอดี	Dichromate reflux
ฟอสเฟตทั้งหมด	Vanadomolybdate
ค่าความเป็นด่าง	Tritration (Indicator Method)
ของแข็งแขวนลอย	Gravimetric
พีเอช	เครื่องวัดพีเอช

4.1.2 การทดลองส่วนที่ 2 : การทดลองเพื่อหาปริมาณแมกนีเซียมที่เหมาะสมในการตกตะกอนทางเคมีในรูปแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต

จากข้อสรุปทางสถิติของผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ใช้ค่าตัวแทนลักษณะของน้ำทิ้งทางเคมีและทางกายภาพมาเป็นข้อมูลในการเตรียมน้ำเสียสังเคราะห์ เพื่อใช้ในการทดลองส่วนที่ 2 อันเป็นการทดลองเพื่อหาปริมาณแมกนีเซียมที่เหมาะสม ในการตกตะกอนทางเคมีในรูปแมกนีเซียมแอมโมนียมฟอสเฟต โดยแบ่งตัวอย่างน้ำเสียที่ใช้ในการทดลองออกอีกดังนี้

ก) น้ำเสียจริงที่นำมาจากน้ำใสส่วนบนของถังหมักแบบไร้ออกซิเจน ณ โรงบำบัดน้ำเสียห้วยขวาง

ข) น้ำเสียสังเคราะห์(ดูภาคผนวก ผ.1)อันมีลักษณะทางเคมี 2 ลักษณะดังนี้

ข.1) น้ำเสียสังเคราะห์ ที่มีปริมาณอนุมูลแอมโมเนียม อนุมูลฟอสเฟต และค่าความเป็นด่าง เทียบเท่ากับน้ำเสียจริง

ข.2) น้ำเสียสังเคราะห์ที่มีปริมาณอนุมูลแอมโมเนียมและอนุมูลฟอสเฟต เทียบเท่ากับน้ำเสียจริง แต่ไม่มีค่าความเป็นด่าง

การทดลองในส่วนที่ 2 เพื่อหาปริมาณแมกนีเซียมที่เหมาะสมนี้ ได้เลือกใช้สารเคมีที่เป็นตัวให้แมกนีเซียมอิออน ดังต่อไปนี้

1. แมกนีเซียมคาร์บอเนตไฮเดรตเบสิค ($3MgCO_3.Mg(OH)_2.3H_2O$)

และ 2. แมกนีเซียมคลอไรด์ ($MgCl_2.6H_2O$)

ในทางทฤษฎีการตกตะกอนทางเคมี ปริมาณแมกนีเซียมที่ต้องการในการตกตะกอนทางเคมีในรูปแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต คำนวณหาได้จากความสัมพันธ์ของค่าคงที่การละลายน้ำ (K_{sp}) ของแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต ปริมาณอนุมูลแอมโมเนียมและปริมาณอนุมูลฟอสเฟต ที่มีในน้ำเสียที่ใช้ในการทดลอง ซึ่งแสดงได้ดังนี้(7,8,9)

$$[Mg^{2+}] = K_{sp}/[NH_4^+] * [PO_4^{-3}]$$ หน่วย โมล/ลิตร

หรือ $[Mg^{2+}] = 2.5*10^{-13}/[NH_4^+] * [PO_4^{-3}]$ หน่วย โมล/ลิตร

เมื่อ K_{sp} :ค่าคงที่การละลายน้ำของแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต ซึ่งเท่ากับ $2.5*10^{-13}$ โมลต่อลิตร ที่ 25 °เซลเซียส

$[NH_4^+]$:ความเข้มข้นของอนุมูลแอมโมเนียมในน้ำเสียที่ใช้ทดลอง มีหน่วยเป็นโมลต่อลิตร

$[PO_4^{-3}]$:ความเข้มข้นของอนุมูลฟอสเฟตในน้ำเสียที่ใช้ทดลอง มีหน่วยเป็นโมลต่อลิตร

$[Mg^{+2}]$:ความเข้มข้นของแมกนีเซียมอิออน ที่ใช้ในการตกตะกอน มีหน่วยเป็นโมลต่อลิตร

ในน้ำเสียที่มีปริมาณอนุมูลแอมโมเนียมและปริมาณอนุมูลฟอสฟอรัสละลายอยู่สูง ปริมาณแมกนีเซียมที่คำนวณได้ข้างต้นนั้น เป็นปริมาณที่ทำให้เกิดการตกตะกอนในรูปแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟตเท่านั้น แต่ยังคงมีปริมาณอนุมูลแอมโมเนียมและอนุมูลฟอสเฟตเหลืออยู่ ทั้งนี้เป็นเพราะจำนวนโมลของแมกนีเซียมมีน้อยกว่าจำนวนโมลของอนุมูลทั้ง 2 ซึ่งการเข้ารวมตัวของแมกนีเซียมอิออน, อนุมูลแอมโมเนียมและอนุมูลฟอสเฟตเพื่อเกิดเป็นตะกอนแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต มีอัตราส่วนของจำนวนโมลเป็น 1:1:1 ตามลำดับ ดังนั้นเพื่อให้มีการกำจัดแอมโมเนียและฟอสเฟตในน้ำอย่างสมบูรณ์ที่สุด ต้องใช้ปริมาณแมกนีเซียมอย่างน้อยเท่ากับจำนวนโมลที่น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบระหว่างจำนวนโมลของอนุมูลทั้ง 2 ทั้งนี้ผลคูณของความเข้มข้นของอิออนทั้งหมดต้องมากกว่าค่าคงที่การละลายน้ำของแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟตด้วย

เมื่อคำนวณปริมาณแมกนีเซียมอิออนที่ใช้ในการตกตะกอนทางเคมีแล้ว จึงคำนวณปริมาณแมกนีเซียมที่ต้องใช้ในรูปสารประกอบ (ที่เลือกใช้เป็นตัวให้แมกนีเซียมอิออน นั่นคือ แมกนีเซียมคาร์บอเนตไฮเดรตเบสิค และแมกนีเซียมคลอไรด์) โดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักโมเลกุลของสารประกอบ กับน้ำหนักอะตอมของแมกนีเซียมอิออน ซึ่งแสดงได้ดังนี้

1. $[3MgCO_3.Mg(OH)_2.3H_2O] = (364/72) * [Mg^{+2}] = 5.06 * [Mg^{+2}]$

2. $[MgCl_2.6H_2O] = (203/24) * [Mg^{+2}] = 8.46 * [Mg^{+2}]$

สำหรับสารเคมีทั้งสองที่ใช้ในแต่ละการทดลอง หาดูได้จากภาคผนวก ผ.3

วิธีการทดลองในการทดลองส่วนที่ 2 เพื่อหาชนิดและปริมาณแมกนีเซียมที่เหมาะสม ได้แก่การทำจาร์เทสท์ซึ่งมีขั้นตอนการทดลองดังนี้

ก) นำน้ำเสียใส่ลงในจาร์ที่ใช้ทดลองขนาด 500 มล.ซึ่งมีการติดตั้งแบฟเฟิล จำนวน 6 จาร์ (ดูรูปที่ 4.1)

ข) เปิดเครื่องกวนโดยในช่วงแรกกวนเร็วด้วยความเร็วรอบ 100 รอบต่อนาที แล้วเติมสารประกอบแมกนีเซียมให้พร้อมกันทุกจาร์ โดยเปลี่ยนปริมาณแมกนีเซียมในแต่ละจาร์ ให้มีปริมาณครอบคลุมปริมาณแมกนีเซียมที่คำนวณได้ทางทฤษฎี

ค) นับเวลาทันทีเมื่อเติมสารประกอบแมกนีเซียมแล้วเสร็จ เมื่อครบเวลา 1 นาที ลดความเร็วรอบในการกวนเป็นช่วงกวนช้า ด้วยความเร็วรอบ 30 รอบต่อนาที เป็นเวลา 15 นาที

ง) ปิดเครื่องกวนทิ้งให้ตกตะกอน 30 นาที

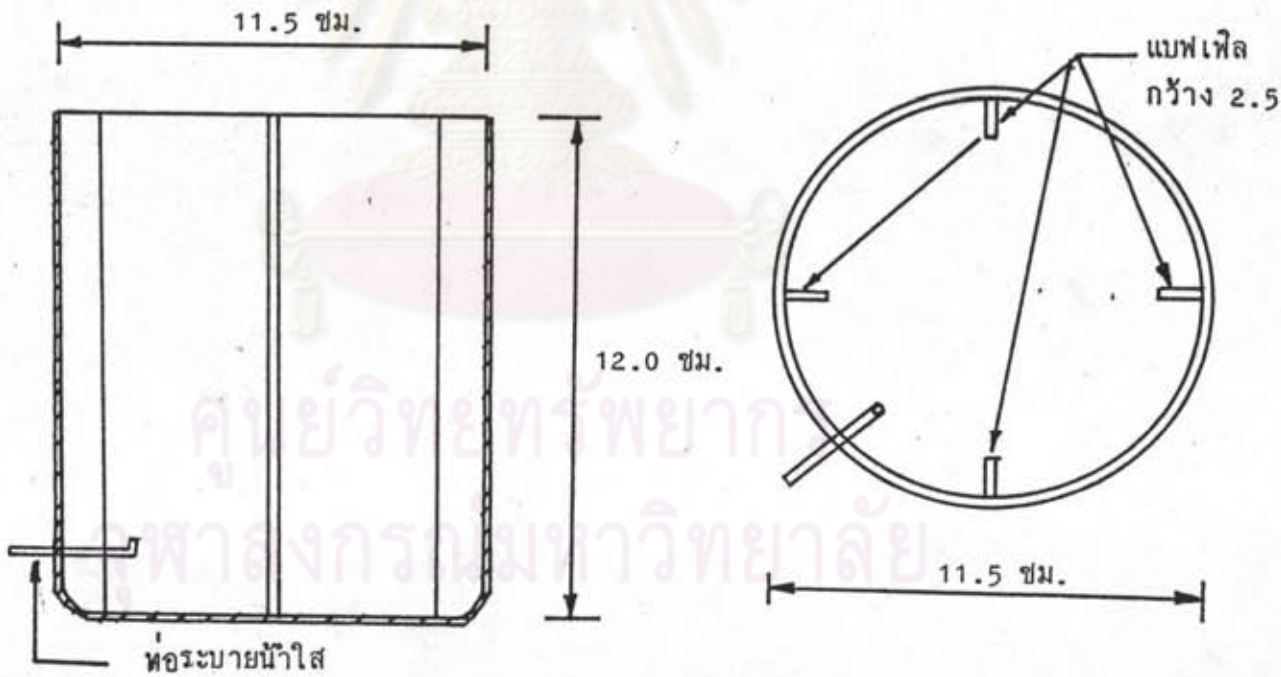

รูปที่ 4.2 แสดงรูปร่างและขนาดจาร์ที่ใช้ในการทดลอง

จ) นำน้ำใสส่วนบนของแต่ละจาร์ ไปวิเคราะห์หาลักษณะของน้ำหลังการทดลอง โดยวิเคราะห์หาปริมาณแอมโมเนีย ปริมาณฟอสเฟต ค่าความเป็นด่าง และพีเอช

ฉ) ทำการทดลองโดยใช้น้ำเสียทั้ง 3 ลักษณะที่เตรียมไว้ และใช้สารประกอบที่เป็นตัวให้แมกนีเซียม 2 สาร ที่ได้กล่าวไว้แล้ว

ช) เปรียบเทียบผลการทดลองทั้งหมด เพื่อสรุปหาชนิดและปริมาณของสารประกอบแมกนีเซียมที่เหมาะสม ในการตกตะกอนทางเคมีในรูปแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต

4.2 สารเคมีในการเตรียมน้ำเสียที่ใช้ในการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ได้พิจารณาเลือกใช้สารเคมี เพื่อการเตรียมน้ำเสียสังเคราะห์ ดังแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 สารเคมีที่ใช้ในการเตรียมน้ำเสียสังเคราะห์

สารประกอบ	สูตรเคมี	น้ำหนักโมเลกุล	ลักษณะทางเคมีที่ได้		
			แอมโมเนีย	ฟอสเฟต	ค่าความเป็นด่าง
ไตรแอมโมเนียม-ฟอสเฟต	$(NH_4)_3PO_4$	149	42	31	-
แอมโมเนียม-คลอไรด์	NH_4Cl	53	14	-	-
โซเดียมไบคาร์บอเนต	$NaHCO_3$	84	-	-	0.5952

หน่วย แอมโมเนีย : กรัม คิดในรูปไนโตรเจน
ฟอสเฟต : กรัม คิดในรูปฟอสฟอรัส
ค่าความเป็นด่าง : กรัม คิดในรูปแคลเซียมคาร์บอเนต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย